

The Problem of Continuing Adult Education in Professional Context Problematika educației continue a adulților în context profesional

Maria Ileana CARCEA
DPPD, Universitatea Tehnică "Gh. Asachi" din Iași

Abstract

The paper analyses the professional development of adults under formal and informal educational conditions that exist beyond the official teaching system. The continuous professional education, its necessity and its social role are summarized here. Along the typical organizations for continuous development characteristic to the economic society, public institutions with educational activities like counseling, monitoring, audition, and others are identified. This approach aims to expand the knowledge on the diversity of institutions that explicitly or implicitly participate in the professional development of individuals, the requirements for their authorization and the eligibility conditions for participating in the designing and achievement of non-formal educational activities.

Introducere

Dinamica schimbărilor în comunitățile contemporane duce, în mod logic, la creșterea complexității sistemice a societății de azi în raport cu cele anterioare și previzibil, a societății de mâine în raport cu cea de azi. Complexitatea se răsfrânge asupra tuturor domeniilor de acțiune socială, economic, cultural, sanitar, dar în mod deosebit asupra celui educațional, intervenție socială cu puternic caracter prospectiv orientat în sens teleologic. În acest sens, teoriei educației îi revine sarcina socială de a defini viitoarele nevoi de cunoaștere ale membrilor societății și a modalităților de satisfacere ale acestora; practica profesionistă a educației aplică teoria în așa fel încât să asigure instrumente funcționale de adaptare confortabilă, pe tot parcursul vieții, fiecărei persoane, organizații și comunități în sprijinul progresului social.

În prezent, marea majoritate a populației se raportează la societate în principal prin profesie, sistemul de competențe care permite persoanei adulte să se actualizeze pe sine și să participe la dezvoltarea comunității din care face parte printr-o activitate specializată, la standarde anticipate și cu rezultate previzibile în timp. Apreciem că *profesionalizarea va fi o dimensiune existențială în societatea postmodernă*, atât în plan personal, cât și social global, motiv pentru care formarea profesională trebuie să fie o temă permanent actualizată de teoria educației.

Aspecte evolutive ale educației profesionale continue

Societatea contemporană, identificată printr-un construct precum "societatea cunoașterii", se caracterizează prin faptul că-și asumă ca finalitate sistemică "progresul cunoașterii" (M. Drăgănescu, 2001) și printre principale condiții de realizare "transmiterea cunoștințelor prin educație și instruire" (M. Popescu, 2004). Noul orizont impus de finalitatea societății cunoașterii, *creșterea accentuată a cantității și calității cunoștințelor*, precum și *dezvoltarea accelerată a tehnologiilor*, mai ales ale celor automate, informaționale și de comunicații induc mutații semnificative în sistemul de învățământ în general și educației profesionale în special. Menționăm pe cele mai relevante pentru tema studiată.

1. Crește durata formării profesionale inițiale în context formal.

Educația profesională, în mod tradițional se realiza la două niveluri: formarea profesională dedicată însușirii unor meserii manufacturale sau mecanizate și studiul universitar pentru inițierea în activități intelectuale, preponderent de concepție. În ceea ce privește durata formării, aceasta se realiza printr-o pregătire inițială de maximum cinci, șase ani, urmată de perfecționarea individuală bazată pe asimilarea experienței personale, însoțită și de activitate de documentare individuală, autonomă, în cazul ocupațiilor intelectuale. Cunoștințele teoretice și practice astfel dobândite erau suficiente pentru practicarea meseriei/profesiei pe toată perioada vieții active a persoanei. Principalele instituții de pregătire pentru însușirea unor meserii erau cele ale uceniciei, ale calificării, mai târziu ale școlilor de arte și meserii cu o durată de 2-3 ani de formare, iar profesionalizarea în activități intelectuale se realiza în universități într-un interval de timp de 3-6 ani. În mai puțin de un secol, industrializarea și mai recent, informatizarea au dus la *extinderea și diversificarea educației profesionale*. În prezent se promovează ideea unui Cadru European al Calificărilor (3), un etalon cu opt niveluri de calificare care se întinde la peste 15 ani, la care să se raporteze sistemele naționale de învățământ din Uniunea Europeană. Constatăm în sistemele de formare preuniversitară cinci niveluri de calificare pentru aceeași meserie, desfășurată pe o durată echivalentă a 2-7 ani de studiu după învățământul gimnazial, iar în sistemele universitare cel puțin trei niveluri de formare pentru același domeniu profesional, echivalent cu o durată de 3-9 ani, incluzând studii de licență, masterat și doctorat, după învățământul liceal.

2. Se accelerează ritmul schimbărilor pe harta domeniilor, specializărilor ocupațiilor

Apar schimbări semnificative în practicile economice, cel puțin pe două dimensiuni. Una se referă la elemente de conținut. Apar meserii, profesii, sau funcții noi, cele existente se redefinesc odată cu schimbările tehnologice, de asemenea, apar noi contexte de utilizare a competențelor ceea ce poate defini ocupații noi. Sub aspect cantitativ asistăm la schimbări esențiale în ceea ce privește ponderea diferitelor specializări în mediul economic și social.

3. Se diversifică sistemele de formare profesională continuă.

Revoluția industrială care a marcat trecerea de la economia mecanizată la cea automatizată a impus problema compatibilității între calificarea lucrătorilor și cerințele noilor tehnologii. Soluția educațională promovată a fost cea a *perfecționării și a specializării* ca măsuri de asigurare a continuității vieții profesionale, prin actualizarea permanentă a cunoștințelor, deprinderilor, priceperilor într-un domeniu sau o specializare profesională.

Revoluția modernă indusă de trecerea de la economia automatizată la cea informatizată, de la realizarea (în termenii praxiologiei) centrată pe produse materiale la producția centrată pe cunoștințe, impune noi soluții la aceeași problemă a

continuității activității profesionale pe toată durata vieții active. Teoria educației trebuie să răspundă provocărilor practicii sociale care ridică problema înnoirii radicale a unei calificări deja existente prin *conversie profesională*, sau a însușirii unei noi profesii prin *reconversie profesională*.

4. *Se multiplică formele de organizare ale profesionalizării.*

Diversitatea competențelor cerute de o economie și în general de o activitate socială din ce în ce mai sofisticată determină diversificarea formelor de organizare a profesionalizării. Până nu demult, inițierea și perfecționarea într-o meserie/profesie era concepută doar în *context formal*, pe baza unor programe și mai ales planuri și proiecte de tehnologie didactică bine definite: lecții/cursuri, aplicații didactice seminarii/laboratoare, aplicații practice. În prezent asistăm la o proliferare a formelor de organizare în *context nonformal* și *informal*. Dintre formele cele mai frecvente ale praxisului educațional (4) nonformal amintim: consultanța și consilierea educațională, școlară și/sau de carieră, orientarea profesională, seminarii și/sau practici de inițiere, mentorat, instruire pe bază de materiale tip document (instrucțiuni de utilizare, ghiduri de aplicare, afișe, fluturași, produse electronice și/sau informatice cu funcții orientativ-preventiv-stimulative); dintre practicile informale menționăm: programe de instruire cu scop publicitar de exemplu tele-shopping, jocuri educative de divertisment, trening-uri, ateliere de formare, ca sa enumerăm doar pe cele mai cunoscute în practica cotidiană.

5. *Se diversifică furnizorii de educație.*

Principalele instituții de educație profesională în sistem formal sunt *școlile* specializate în profesionalizare, *institutele*, *academiile* și *universitățile*, private sau de stat, integrate sistemului de învățământ. Instituții de educație nonformală pentru adulți, cu rol de profesionalizare – în general pentru profesii liberale sau de agrement – sunt cele de tipul *universitățile populare*, *cluburile de formare* ale unor mari companii (de exemplu CFR) sau organizații nonguvernamentale, după standarde bine definite.

Nevoia de formare continuă a adulților a adus în sistemul social noi instituții care realizează funcții educative în afara sistemului de învățământ, prin propriile *subsisteme de formare*. Putem enumera, dintre cele cu experiență mai bogată, ministerele de apărare și ale internelor, cu organizații având funcții de instruire (altele decât școlile, institutele sau academiile militare), ale sănătății – cu ample organizații de educație sanitară, Ministerul muncii și ocrotirii sociale, organizator de programe de calificare, organisme naționale pentru tineret și sport cu programe explicite de formare a performerilor.

6. *Crește valoarea instrumentală a educației.*

În mod tradițional tratăm educația ca o valoare în sine. Calități individuale sau comunitare precum “educat”, “cultivat” sunt privite adesea ca standarde sociale, exprimate în nivel de școlarizare/cultură generală – ani de studii, nivel de calificare – profesionalizarea, numărul și nivelul limbilor străine cunoscute, grad de inițiere în tehnologii informatice ș.a.

Experiența societății moderne a impus conștiinței sociale și valori noi precum *prevenția* și *securitatea sistemelor naturale*, atât a ființelor – fie plante, animale sau om –, cât și a mediului fizic – apei, aerului sau solului. Societatea modernă își propune formare în condiții confortabile persoanei și grupului (5), productivitate dar nu cu orice preț, progres dar nu în orice condiții. Sănătatea personală și a comunității privită în sens larg, bio – psiho – social, ergonomia și securitatea muncii, protecția socială a lucrătorului, a mediului și mai recent a consumatorului, ca să amintim doar unele, sunt tot atâtea direcții de acțiune socială instituționalizate al căror principal *instrument de realizare a misiunilor specifice lor este instruirea* – ca sistem de transferare a cunoștințelor – și *educația* – ca sistem complex de formare cognitiv – atitudinal – acțională.

Instituții noi și foarte noi, centrate pe misiuni de securizare și prevenție, sunt de exemplu inspectoratele pentru securitatea muncii, agențiile pentru mediu, serviciile de audit în domeniul financiar, bancar, contabil etc., centre de informare și relații publice ale instituțiilor administrative, agențiile publicitare, media în toată diversitatea ei. Activitate acestor organizații se bazează pe acțiuni și metode pe care numai teoria educației le conceptualizează. Facem trimitere la acțiunile de transmitere de cunoștințe, stimulare, fixarea și consolidarea acestora, evaluarea rezultatelor, de asemenea, la metodele de expunere prin tehnici orale și scrise în diversitatea lor, de demonstrare, de experimentare.

Categoriile de instituții cu rol de formare

Schițăm în cele ce urmează o sinteză a categoriilor de instituții și/sau organizații în cadrul cărora se realizează activități de instructive și formative în sensul educației profesionale pentru adulți, cu menționarea și definirea criteriilor de clasificare. Precizăm că avem în vedere școlile în ansamblul lor întrucât în formă de organizare serală sau comasată aceste instituții se adresează și adulților.

În raport cu nivelul de formare profesională la care se angajează, facem distincție între instituțiile de *formare profesională inițială* – asigură inițierea necesară debutului într-o meserie, ocupație sau profesie – și cele de *formare profesională continuă* – asigură dezvoltarea personală și instituțională. Enunțăm ambele secvențe întrucât, uneori – în cazul programelor de reconversie profesională de exemplu – formarea inițială este secvență a formării continue. Formarea profesională inițială se realizează în școlile de arte și meserii, fostele școli profesionale, în liceele de pe filiera independență tehnologică și cele vocaționale, școlile postliceale și în universități la nivelul studiilor de licență. Formarea profesională continuă se realizează de aceleași instituții de învățământ în organizare paralelă, independentă de formarea inițială; avem în vedere școlile de maiștri, modulele de calificare, de specializare sau perfecționare, cursurile de conversie sau reconversie profesională, masteratele, studiile doctorale. Fiecare formă de organizare a educației profesionale continue are particularități specifice în raport cu formarea inițială. Unele dintre aceste particularități privesc aspecte generale, cum ar fi vârsta cursanților de exemplu – întotdeauna adulți –, altele privesc aspecte specifice cum ar fi gradul diferit al dependenței rezultatelor formării de cunoștințele anterioare ale cursanților în cazul unui program de perfecționare față de unul de conversie, element esențial de proiectare curriculară.

Funcția sistemică declarată a instituției, scopul social de maximă generalitate pe care-l urmărește, apreciem că face distincție între *instituții/organizații tipice* și *atipice de profesionalizare*. Instituția tipică este cea care definește formarea

profesională ca misiune explicită; amintim aici, pe lângă instituțiile integrate ministerului de învățământ, organizațiile specializate ale organismelor guvernamentale macrosistemice care-și elaborează metodologiile în concordanță cu legislația domeniului educațional: armată și interne, sănătate, justiție, muncă și protecție socială, sport. Din categoria instituțiilor atipice menționăm organizațiile nonguvernamentale cu activități de formare profesională, serviciile publice de informare, îndrumare, monitorizare, auditare, mediere profesională ș.a., serviciile intrainstituționale de instruire periodică (prevenirea incendiilor, protecția muncii).

Formarea profesională continuă se realizează atât sub forma educației formale, cât și în sistem nonformal. *Instituțiile de educație continuă formală* sunt în general cele care aparțin sistemului de învățământ. Acest lucru nu înseamnă însă că întreaga activitate de formare continuă a acestor instituții se desfășoară în sistem formal. Masteratele oferite specialiștilor cu experiență profesională, studiile doctorale fără frecvență sau conducerea lucrărilor pentru obținerea gradului didactic I, cursurile de pregătire pentru obținerea definitivării în învățământ sau grade didactice, ca să le amintim doar pe cele care se realizează în mediul universitar, sunt forme de pregătire nonformale. *Instituțiile/organizațiile de educația nonformală* au un grad relativ scăzut de formalizare și programul activităților un grad ridicat de flexibilitate. Aceste particularități asigură educației nonformale un potențial valoric constructiv-formativ (creativ) ridicat, prezintă însă și un risc accentuat de derapare fie în improvizare, fie în informalism, motiv pentru care presupune competențe educaționale specifice.

Concluzii. Propuneri

În societatea modernă de mare complexitate educația în general și cea profesională în special constituie principalul mijloc de prevenție și securizare a fiabilității macrosociale la nivel global. La nivel microstemic, în echipa de lucru, fiecare specialist cu studii superioare realizează acțiuni de natură educațională în raporturile profesionale pe care le are. În consecință, considerăm că formarea unor competențe educative, *pregătirea psihologică și pedagogică trebuie să fie componentă obligatorie în formarea academică la nivel de licență pentru toate domeniile de studiu.*

Reținem că profesionalismul membrilor societății actuale și viitoare este un factor esențial atât pentru echilibrul și dezvoltare personală, cât și pentru progresul social. Apreciem că *cercetarea pedagogică trebuie să se concentreze mai mult pe tema educației profesionale* pentru o mai bună definire și permanentă actualizare a conceptelor și principiilor specifice acestei laturi a educației.

Educația profesională continuă se adresează exclusiv adulților și se realizează preponderent în context nonformal. Proiectanții și formatorii educației profesionale continue trebuie să stăpânească specificitatea principiilor și strategiilor de educație nonformală a adulților. Întrucât curriculum-ul național de profesionalizare didactică este insuficient adaptat, în general, pentru dobândirea competențelor specifice diferitelor laturi și forme ale educației, considerăm ca ar fi necesară *o abordare mai flexibilă a curriculumului de formare pentru diferite activități educaționale profesionale.*

Instituțiile atipice de profesionalizare își realizează funcția operațională de formare prin activitatea unei mari diversități de specialiști: medici, ingineri, economiști, jurnaliști. Parcurgerea actelor normative arată că nu în toate situațiile se impune calificarea certificată, profesionalismul educațional al proiectanților, realizatorilor și evaluatorilor acestor activități, ceea ce crește riscul educațional mai ales pe termen lung. În vederea securizării rezultatelor acțiunilor de natură educativă, a prevenirii efectelor sau implicațiilor nedorite opinăm pentru *statuarea unor sisteme de monitorizare sau supervizare de către specialiști în științele educației* a tuturor acțiunilor educative organizate de instituții atipice de formare.

Bibliografie

- Albert-Lorincz, Eniko, Carcea, Maria Ileana (1997), *Prevenirea dezadaptării școlare*, Editura Cermi, Iași.
- Carcea, Maria Ileana (2004), *Consultanță și consiliere educațională*, E.D.P., București.
- Drăgănescu, M. (2001), "Societatea informațională și a cunoașterii. Vectorii societății cunoașterii", în: Florin Gh. Filip (coord.), *Societatea informațională – societatea cunoașterii. Concepte, soluții și strategii pentru România*, Academia Română, Ed. Expert, București.
- Popescu, M. (2004), *Politici și strategii educaționale la nivel național și european*, la Seminarul național "Educația în Europa: politici și evoluții la nivel național și european", U.P. București.
- *** (2005), *Cadrul European al Calificărilor*, document al Comisiei Europene – SEC (2005) 957, <http://archive.tvet.ro/PAGPRE.pdf>